

Votre Programme Matmidim

Semaine du 21 au 25 juillet 2024

Souguia n°131

ת"ס

Matmidim

Programme d'étude Mondial

Sujet de la semaine :

Mariage civil (2)

Psakim des Ah'aronim

Etude dédiée Léilouy Nishmat

Aicha bat Rahel

Tephila avant le Limoud

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁלֹא יֵאָרַע דְּבַר תְּקֵלָה עַל יָדֵי, וְלֹא אֶכְשַׁל בְּדַבַּר הַלְכָה, וְיִשְׁמְחוּ בִּי חֲבֵרֵי, שְׁלֹא אֵמַר עַל טָמֵא טְהוֹר וְלֹא עַל טְהוֹר טָמֵא, וְלֹא עַל מִתָּר אָסוּר וְלֹא עַל אָסוּר מִתָּר, וְלֹא יִכְשְׁלוּ חֲבֵרֵי בְּדַבַּר הַלְכָה וְאִשְׁמַח בָּהֶם. כִּי יִי יִתֵּן חֲכָמָה מִפִּיו וְדַעַת וְתְבוּנָה. גַּל עֵינַי וְאִבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ

Tephila après le Limoud

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁשַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וְלֹא שַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שְׁאֲנִי מִשְׁפִּימִים וְהֵם מִשְׁפִּימִים. אֲנִי מִשְׁפִּימִים לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מִשְׁפִּימִים לְדַבְרֵי בְּטָלִים. אֲנִי עֲמַל וְהֵם עֲמַלִּים. אֲנִי עֲמַל וּמִקְבֵּל שְׂכָר וְהֵם עֲמַלִּים וְאֵינָם מִקְבָּלִים שְׂכָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רָצִים. אֲנִי רֵץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לְבָאָר שַׁחַת. שְׁנֵאָמַר וְאִתָּה אֱלֹהִים תּוֹרְדִם לְבָאָר שַׁחַת. אֲנִשִּׁי דְמִים וּמְרָמָה לֹא יִחְצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ

Quelle valeur Halakhique un mariage civil a-t-il aux yeux de la Torah ?

En cas de divorce, le couple le mari doit-il donner un Guet ?

Cette semaine nous étudierons les développements des derniers décisionnaires sur la problématique de notre sujet. Ils nous permettront en outre d'avoir une prise de conscience plus globale et nuancée des lois inhérentes à ce qui est au cœur de la Kedoushat Israël.

Bon Limoud sur Matmidim !

Programme du dimanche - lundi

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן עד

[...] בדבר האשה שבאת מאונגארן שתחת ממשלת הסאוועטן ואומרת שדרה עם איש משך זמן בלא קידושי תורה רק במה שנרשמו בפנקס פקיד הממשלה בהעיר שכן הוא שם האישות מהממשלה שאין להם שום קנין ולא שום מעשה רק רשימה אצל הפקיד ואחר זמן הסכימו להפרד והלכו להפקיד ורשם שהם מפורדים, ויותר לא ידעו לא הוא ולא היא שלא ידעו משום רב יהודי ומנוהגין בדין ישראל ונהגו באישותם בהתקרבותם ובהפרדם כמנהגי הממשלה שחשבו שכן צריך להתנהג כחוקי הממשלה. ומאז שנפרדו הלך הבעל ואינה יודעת היכן הוא והיא באה לקענעדא [לקנדה] אם יש להתירה לינשא והיא עדין אשה צעירה ולבד עצם העיגון שחז"ל חשו לתקנה יש לחוש ח"ו שלא תצא להפקירות. וכתר"ה נוטה להיתרא אך מסופק קצת ורוצה לידע גם דעתי העניה.

והנה אם האמת כדבריה הרי לא נעשית בה כלל מעשה קידושין ואף אם נזדמן שהיו שם עדים כשרים בעת שנרשמו לאיש ואשה אינו כלום, אבל הנידון הוא רק באם דרו יחד כאיש ואשתו במקום שנמצאים יהודים כשרים לעדות שנימא חזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות שפליגי בזה קדמאי. שהרשב"א הובא בב"י סוף סימן י"ז כתב בניסת לשמעון בחזקת פנויה ונודע שהיא אשת ראובן וגרשה ראובן אחר שניסת לשמעון ודר שמעון עמה אחר גירושי ראובן דכיון שידע זה השני שיש עדים שנתקדשה כבר לראובן וראה הגט ביד האשה שגרשה ראובן נודע הוא שאין קידושין תופסין בא"א וגמר ובעל אחר גירושין הראשון לשם קידושין אף על פי שהיא אסורה לו מונטמאה נטמאה עיין שם, הרי סובר דאף במופקר לעבור איסור סוטה לבועל אמרינן חזקה שלא יבעול לעבור איסור זנות דפנויה, והרדב"ז הובא במל"מ פ"י מגירושין ה"ח סובר דבבועל נדה שלא חש לאיסור כרת אין חוששין שמא לשם קידושין בעל דהא לא שייך לומר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דמאן דעבר איסור כרת לא חש לבעילת זנות והסכים לו המל"מ דכתב ודבריו נכונים, וכן סובר הריב"ש סימן ו' בסופו ועיין באבני מלואים סימן ל"ג שכתב שפליגי ורק בבעל גרושתו אחר שניסת לאחר ונתארמלה שאיתא בש"ג גיטין דף ע"ג שא"צ ממנו גט יודה גם הרשב"א משום שע"י קידושין הוא איסור יותר חמור משום מחזיר גרושתו דרק בבעל אחר שקידש לוקה והרמ"א בסימן כ"ו סעי' א' והמחבר בסימן קמ"ט סעיף ו' פסקו כרדב"ז וריב"ש ומשמע מהגר"א סימן כ"ו סק"ט שמסכים לזה וא"כ נפסק דלא כרשב"א.

וא"כ בעובדא זו שברור שלא טבלה לנדותה דאם הלכה לטבול במקוה אם היה שם היתה ודאי נודעת מאיזה רב או סתם אנשים כשרים והיו מסדרין להן קידושין ונישואין שעוד היו בכל עיר מאונגארן איזה אנשים כשרים וכיון שלא ידעה מרב ואנשים כשרים ודאי לא הלכה לטבול במקוה, ואף אם היה זה לא מחמת רשעות אלא משום שלא היה שם מקוה טהרה נמי הרי לא חשו על איסור נדה דהא בעובדא דריב"ש באנוסים נמי היה זה שלא חשו לאיסור נדה משום שלא היה להם אחר הגזירה מקוה טהרה כמפורש שם ומ"מ סובר שליכא בהו החזקה דאין בועל בעילת זנות.

אך מלשון הח"מ בסימן כ"ו סק"ג שכתב באנוסים שנודע ששומרים מצות בצנעא ונשא אנוסה בחוקות הנכרים יש להתיישב ובפרט אם היו נזהרים בנדה ובמקוה טהרה עיין שם, משמע מלשון ובפרט, שגם בלא חשו לאיסור נדה מסתפק ומסיק דאין להקל והטעם דבמה שאין נזהרין בדבר שא"א להו לקיים מחמת שלא היה שם מקוה ואף באפשר בקושי גדול ולא רצו לטרוח כ"כ לא נחשדו לעבור על מה שקל להו לקיים אף על איסור קל, וא"כ גם בעובדא דידן אם לא היה שם מקוה או אף שהיה מקוה אך הוצרכו לטרוח הרבה או שהיתה יראה ללכת למקוה מצד פרנסתה לא נחשדו על מה שקל להו לקיים דהוא לבעול לשם קידושין.

והספק של הח"מ אף שהאנוסים הם רק לתיאבון ומצינו בריש חולין דף ד' שמצד לא שביק היתרא ואכיל איסורא תלינן בחמץ של עוברי עבירה שהחליפו במוצאי פסח אף שאכילה דחמץ שעבר עליו הפסח הוא איסור קל מאכילה דפסח שהוא כרת, וא"כ אף שעבר על איסור נדה לתיאבון משום שלא היה שם מקוה ואף בהיה מקוה והיתה טירחא גדולה הרי יש לן לתלות שלא יעבור על מה שאפשר לו לעשות בהיתר אף על איסור קל דפנויה וזה קשה על הריב"ש עוד יותר שהוא סובר שודאי אינה מקודשת אף באנוסים. וצריך לומר דהרי חזינן שחזקה זו דלא שביק היתרא ואכיל איסורא לא אמרינן להחשיבה מקודשת דהא טעם זה היה שייך לומר אף בידוע שהוא פרוץ בזנות ומפורש ברמ"א בסימן ל"ג בשם תה"ד שבהחזקת לזנות ליכא חזקה זו ולא חיישינן לקידושין וכן פשוט הוא להא"מ שם, והטעם נראה שהוא משום שעכ"פ לא ברור לאינשי חזקה זו אף שסומכין ע"ז לדינא גם לאיסורין דאורייתא, וידיעת עדים צריך שתהיה ידיעה ממש בעצם מצד ראייתם או אף בידיעתם אבל שתהיה ברורה להם בעצמן כראייה שהוא ראה ממש של עצמן, ובפרוץ לזנות לא ברור לאינשי סברא זו לומר שבפעם זה הוא מכיין לקידושין והווי כקידושין בלא עדים. ואף אם העדים ת"ח שיתלו מצד ידיעתם את הדין שאיכא חזקה זו דלא ישבוק היתרא שבעל לשם קידושין ויכריע אצלם הדין לומר כן גם מצד סברת עצמן ונימא שמועיל זה כראיה, אבל הרשע והפרוץ לזנות לא ידעו מזה שיתלו לקידושין דהוא ודאי יחשוב שיתלו שהוא לזנות כמו שהוא פרוץ לזה והא צריך שהמקדש והמתקדשת ידעו שיש עדים להקידושין שעושים. ולכן ברור מצד זה להריב"ש שאף באנוסים כיון שעוברים על הרבה דברים ורבים מהם נתפרצו מצד הרגלם אחר הגזירה לעשות הרבה איסורים גם לזנות עם נכריות וזנות פנויה בת ישראל נעשה להם כהיתר שליכא אגן סהדי לומר בידיעת עצמנו שבעל לשם קידושין ושהאנוס הבעל יאמר שודאי נימא כן. וחדש עוד יותר שאף באינו פרוץ לזנות אבל בשביל הידיעה שזה הבעל עבר אז על איסור נדה שהוא איסור חמור אף שיש עוד סברא לומר דחמירא לאינשי איסור פנויה כיון דיכול לעשות ע"י קידושין והוי כמו חשוד לקל דאינו חשוד לדבר אחר כיון דאינו פרוץ בזנות ובאיסורין, מ"מ ליכא אגן סהדי דגם זה לא ברור לאינשי לומר כן מדעת סברת עצמן והבעל לא יחשוב שיאמרו כן. והח"מ מסתפק באינם פרוצים אף כשעברו על איסור נדה דלמא זה שלא חשוד לדבר אחר דנחשב לו חמירא מצד שיכול לעשות בהיתר הוא גם דבר המסתבר בעצם לכל אדם וכן באנוסים שידוע על סתמן דעיר הזאת שמקיימים מה שיכולין אף שיש הרבה שנתפרצו ממילא, מ"מ אולי כ"ז שאין יודעין שפרצו בזנות הם בחזקת כשרים לזה אף לכל אדם אבל גם לו איכא סברא שאין להחשיב זה לעדים.

אבל הא מפורש גם בח"מ שמסתפק זה רק באנוסי הזמן אם נודע עליהם שהיו שומרים מצות בצנעא דאולי באלו איכא אגן סהדי שבעל לשם קידושין, משמע באנוסים שלא ידוע מה טיבן על סתמן דעיר זו גם הוא מודה דאין עלייהו אגן סהדי דאף שלדינא איכא חזקה דלא יעברו על מה שאפשר להו לקיים מ"מ לא ברור לאינשי חזקה זו מצד סברת עצמן שלכן אף אם האמת גליא כלפי שמיא דנתכוונו לשם קידושין אינו כלום דהווי קידושין בלא עדים. וא"כ בעובדא זו שאף אם נימא שנחשבו כאנוסין מצד שרצו למצא חן בעיני הממשלה ששונאים מקיימי מצות התורה או מצד שהיו יראין לפרנסתם, מ"מ הרי לא היה ידוע טיבן של אנוסים אלו להחזיקן בסתמן שהן שומרי מצות במה שאפשר להם, גם להח"מ אין לחוש לקידושין. וכ"ש שידוע אדרבה שאלו שאין רוצין לידע מרב יהודי ומאנשים כשרים שבהעיר, שעדין היו הרבה בכל עיר, הם כמעט כולן רשעים בעצמן לא מצד האנוס שודאי אף אם נמצאו אחדים שכ"כ נפחדו שלא רצו לידע כלל מאנשים הכשרים אף שבעצם אין האנוס גדול כ"כ, אין עכ"פ אגן סהדי שנתכוונו לקידושין וגם חזקה מדינא מסתברא שליכא בהו, ואף לא חזקה דלא שביק היתרא דבחולין.

והנה ידידי הגאון ר' יוסף אליהו הענקין שליט"א בספרו פירושי איברא האריך לבאר שליכא דין בקידושין שיתכוונו לקידושין מצות תורה אלא בזה שאשה זו לקח שתהיה לו לאשה הוא הכוונה לקנין אישות שצריך, ולכן אף שלא היה מעשה קנין בשעה שהכניסה לביתו ע"ד כך אבל כיון שידוע שהוא לנישואין מאחר דנשאה בערכאות מועילה לענין זה שהביאות דאח"כ הם ביאות דקנין ולכן אין חלוק בין אסורה לו או מותרת לו ובין כשר לפרוץ, בכה"ג שידעינן שלאשה זו לקח לאישות, ואף בקידוש בפחות משו"פ ואינו יודע הדין שאינם קידושין מ"מ הוא ממילא כנתכוין לקנין אישות על כל הביאות שעשה עין שם איך שמתרץ הגמ' דכתובות דף ע"ג [ע"ד] במחלוקת רב ושמואל בקטנה שהגדילה ובפחות משו"פ ובמלוה. והא דהריב"ש מפרש משום שהיו מומרין כאלו שלא איכפת להו שתהיה מופקרת גם לאחרים או משום שהעדים היו מומרין ועדים כשרים לא היו כלל שם עיין שם בסימן ג' ד' ה'. ואף שלכאורה היו

דבריו נכונים בסברא אבל פירושו בסוגית הגמ' דחוק, ובריב"ש א"א לפרש כלל כן דהרי היו מאנוסים שהרבה מהן היו שומרין מה שהיה אפשר להם בצנעא ורק מטעם שהרבה מהן נפרצו בזנות נכריות ליכא שוב החזקה על כולן. ואח"כ כתב הריב"ש טעם אחר דאף בידוע שאינם פרוצים לזנות מ"מ כיון שלא היה שם אחר הגזירה מקוה טהרה הרי בא עליה בנדתה ואיך יחוש לאיסור קל של פנויה, וזה ודאי שהאינו פרוץ לזנות אף שעובר על איסור נדה גם כשיש מקוה נמי לא חשוד להפקיר אשתו, וכ"ש בעובר על איסור נדה מחמת שלא היה מקוה שאינו חשוד להפקיר אשתו ואף שהיה אנוס לע"ז.

ומצד עצם הנישואין שהיו ע"י עכו"ם בחקות דתם ובכנהי במותם ידוע שעובדא דהריב"ש היה בספרד ששלטה שם אמונת הנוצרים קאטוליקין שאסור להם להתגרש כלל וא"כ ודאי לקחה לאשה לעולם, לא כדכתב שם בסימן ה' אות ט' שאולי מנהג האומה היתה שיוצאה בלי גט ואולי לא איכפת להו בהיותה מופקרת גם לאחרים שזה לא היה שם לא מצד אמונת המדינה ולא מצד רשעת המומר לאונסו. ומצד העדים שכולן היו מומרין שכתב בסימן ד' אות ה' הרי לא הזכיר זה כלל הריב"ש, וגם אם לא היו עדים כשרים כלל שם הרי לא היה צריך לטעמים האחרים שהזכיר וא"כ ודאי איירי הריב"ש שלא היה חסרון מצד שלא היו שם עדים או שגם האנוסים אולי היו כשרין הרבה מהן אלו שהיו שומרי תורה בצנעא, ואם הם פסולין איירי דהיו שם הרבה אנשים כשרים דהיה המעשה קודם שהגלו כל היהודים והיו גם הרבה אנוסים אבל גם כשרים הרבה היו ומ"מ לא חש להקידושין מצד שיש פרוצים לזנות ומצד שלא היה שם מקוה כשרה. אלמא דסובר הריב"ש דהפרוצים לזנות ועוברי על איסור נדה אף מחמת שליכא מקוה ונשאו אשה במנהגי המדינה אף שהוא לעולם אינם קידושי תורה אף שיודעין מזה אנשים כשרין לעדות. דמאחר שליכא בהו החזקה דלא יבעלו ביאת זנות ליכא אנן סהדי דרוצים בקידושי תורה ולכן אינה מקודשת אף שרוצים באישות משום דאולי אין רוצים אלא באישות דמנהגי המדינה דאין רוצים בחיובים כלפי שמיא או מאיזה טעמים אחרים, וכ"ש שיסבור במדינות שיכולים להפרד זה מזו כהא דמדינתנו ע"י דיווארס של הערכאות וכשתהיה מקודשת תהיה אסורה בלא גט בדין א"א והוא יאסר בחרם דרגמ"ה שיש טעם גדול שלא ירצו בקידושין דרק בשביל שחזקה שלא יעברו על איסור ביאת זנות יש לנו לומר שנתכוונו לקידושין, שבפרוצים לזנות ובעובר על איסור נדה שליכא החזקה אין לחוש להקידושין משום שליכא אנן סהדי דלא כהגרי"א הענקין שליט"א. ובש"ע בסימן קמ"ט שכתב וכן איש ואשה שהמירו באונס הגזירות ונישאו זל"ז בחקות העכו"ם אף על פי שמתייחדים זה עם זה בכל יום לעיני הכל אין חוששין להם משום קידושין, ודאי הוא כמפורש בלשון לעיני הכל אף לפני כשרים שאיכא עדים דאין חוששין משום שליכא בהו החזקה והוא אף במדינות שלא מפקירי נשייהו והם לא חשודים לאפקורי נשייהו דהרי כתב שהמירו באונס הגזירות ומזה שמעינן שאף הרמ"א בסימן כ"ו שכתב מומר שנשא מומרת בנימוסיהן ונתגירו אין כאן חשש קידושין שג"כ הוא אף במומרין מצד אונס הגזירות ואף שהיו שם גם כשרים היודעין מהם דהרי ציין לעיין לסימן קמ"ט ולא כתב שפליג עליו. ונמצא לדינא שבפרוצין לזנות לכו"ע אין לחוש לקידושין ובעוברין על איסור נדה וסוטה פליגי הרשב"א עם הריב"ש ורדב"ז ואיפסק בש"ע וברמ"א כהריב"ש ורדב"ז שאין לחוש לקידושין דליכא בהו החזקה ואנן סהדי כדכתבתי לעיל.

ולמה שנתבאר דבפרוץ לזנות ליכא החזקה אף בלקח אשה זו לאישות כמו בנשא בערכאות ונימוסי המדינה נמצא שאף באינו ידוע לפרוץ אם דר עמה איזה זמן אחר שנישאו בערכאות במקום שלא היו יהודים כשרים שירגישו שהם דרים יחד כדרך איש ואשתו, ואף שהיו שם יהודים כשרים אבל בבתים הגדולים ביותר שאין מרגישין בהשכנים מי הם עד עבור זמן רב שנמצא שעד שבאו לדור במקום יהודים כשרים או עד שירגישו יהודים הכשרים שנעשו עדים בדין אנן סהדי לא היתה מקודשת ומ"מ לא חשו לזה הרי נעשו ממילא פרוצים לאותו זנות דפנויה ששוב ליכא החזקה בהו ואין לחוש לקידושין אף אחר שנודעו להכשרים שהם דרים כאיש ואשתו, ואף אם יהיו זהירין באיסור נדה ושאר מצות שעכ"פ הם פרוצים לאותו דבר דביאת זנות דפנויה. ורק כשתכף אחר נישואי הערכאות התחילו לדור במקום שנמצאים יהודים כשרים ובאופן שודאי ירגישו בהם השכנים אז חוששין לקידושין באינם פרוצים לזנות.

ולכן אף שבאם אפשר להשיג גט פטורין מהראוי להחמיר אף במופקרין לחוש לסברת הגרי"א הענקין שליט"א מ"מ באי אפשר להשיג גט ממנו שאין יודעין היכן הוא יש להתירה. ובעובדא זו שדיני המדינה שנישאו בערכאותיהם הוא שיכולין בכל עת שרוצין להתפרד זה מזו וזו מזה גם הגרי"א

הענקין מודה דהרי ליכא אנן סהדי שרוצים כלל באישות שנעשו מאוגדין זל"ז וכמפורש בדבריו בסימן ה' אות ט'.

אבל צריך לברר אם האמת כדבריה דהרי באונגארן שזה לא כבר תפשו הממשלה ברור שעדין לא הנהיגו דיניהן ונימוסיהן בחזקה על כל התושבים והרוב נישאין כדת משה וישראל אחר שנרשמים אצלם. ואף במקומות שכבר תופשין ממשלתם שם יותר מארבעים שנה נמי הרוצין להנשא ע"פ דיני התורה יודעין למי לפנות לעשות כדיני התורה. ולכן אפשר שמשקרת במה שאומרת שדרו בלא קידושין. ואם לא היה ידוע בקענעדא שהיתה נשואה נאמנת מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר. אבל אם היה ידוע שהיתה נשואה צריך לחקור באותה העיר ולברר שלא היו קידושין. ואם יתברר שהיתה נרשמת שם שהיא קאמוניסטקע [קומוניסטית] או שהוא היה נרשם לקאמוניסט הוא ברור גדול שלא היו קידושי תורה שם אף אם רק נרשמו כן ובלבם לא היו קאמוניסטן ודאי ייראו לעשות כדיני התורה.

ומה שמפקפק כתר"ה מהא דפילגש שהיא בלא קידושין ומשמע מגמ' סנהדרין דף כ"ב דצריכה כל אחת מהן גירושין שהוא גט להרמב"ם פ"ג ממלכים ה"ב שגם הפילגשים היו בכלל הי"ח נשים שהיו לדוד, הנה מפורש שם בלח"מ לדבר פשוט שלא היתה צריכה גט כיון דאין לו בה קידושין אלא יחוד בעלמא וכמה קשין גירושין שאמר בגמ' אינו בגט אלא לגרשה מביתו כדי ליקח אחרת נמי הם קשין. ועיין במאירי סנהדרין שבפילגשים של מלך מותרות למלך אחר ואפילו לבנו שכתב שאבישג היתה מותרת לשלמה ואפילו היתה נבעלת לדוד ומשום אשת אב אין כאן שהרי נושא אדם אנוסת ומפותת אביו, הרי מפורש דפילגש שבלא קידושין אינה בדין א"א כלל וא"כ ודאי אין שייך להצריכה גט. וכן מפורש ברלב"ג בפירושו לשמואל דאבשלום לא עבר איסור חמור דאשת אביו משום שפילגשים היו בלא קידושין. איברא דבאגדה איתא הובא בילקוט שמואל שאחיתופל יעץ שיבא על פילגשי אביו כדי שיתחייב מיתה על שבא על אשת אביו, וכן בירושלמי פ"ב דיבמות מוכיח מדוד שנשא רצפה בת איה שאשת חמיו אינה אסורה דין תורה הובא בתוס' יבמות דף כ"א, והרי רצפה בת איה היתה פילגש שאול ואם פילגש כיון שהיא בלא קידושין אין דינה כאשתו איזה ראייה היא לאשת חמיו שאינה אסורה, אבל לא קשה כלום דהירושלמי לטעמיה בכתובות פ' אף על פי ה"ב דפילגש היא נמי בקידושין עיין שם וא"כ פשוט שגם המאמר אגדה שבילקוט נמי סובר כהירושלמי דפילגש הוא בקידושין. והוא גם דלא כשירי קרבן שמחלק בין פילגשי הדיוט לפילגשי מלך דפילגשי מלך גם להירושלמי הם בלא קידושין דהא מירושלמי דרצפה בת איה מוכרח שסובר דגם של מלך היו בקידושין. על כל פנים מפורש בדברי רבותינו הראשונים דפילגש שבלא קידושין א"צ גט ומותרת לקרוביו כדין מפותתו והאגדה והירושלמי הוא משום שסברי דהיה בקידושין, והנני ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

Programme du mardi - mercredi

שו"ת יביע אומר חלק ו - אבן העזר סימן א

[...] המבקשים נרשמו בחו"ל (רומניה) בנישואין אזרחיים בלבד, בשנת תש"ב, ואחרי שחיו חיי אישות במשך שנים רבות, וגם נולד להם בן, התגלעו סכסוכים ביניהם, עד שנפרדו והתגרשו בבית הדין הרבני בת"א בשנת תשכ"ז בגט פיטורין כדמו". כעבור זמן, בשנת תש"ל, נישאת המבקשת בחופה וקידושין למר א' ויסמן, וכשנתיים לאחר מכן נתגרשה ממנו בגט פיטורין בביה"ד האיזורי בת"א. כעת ברצון המבקשים הנ"ל לחזור להנשא זו לזה בחופה וקידושין למען בנם המשותף. ביה"ד האיזורי החליט, לדחות את בקשתם, בהסתמך על מ"ש הרא"ש בתשובה, ופסקו הרמ"א בהגה באה"ע סי' י"א: שאפילו לא נתגרשה אלא מכח קול קידושין בעלמא, ונישאת לאחר ונתגרשה ממנו בגט, אסורה לחזור לראשון, שאין העולם יודעים שהגירושין נעשו לרווחא דמילתא, ויאמרו שהוא מחזיר גרושתו משנישאת, וכי תימא יעשו הכרזה, איכא דשמע בהא ולא שמע בהא. עד כאן. ועל ההחלטה הנ"ל הוגש ערעור בפנינו. [...]

(ב) והנה בנישואין אזרחיים האריכו למעניתם גדולי האחרונים אם צריכה גט, ש"ל שהואיל והם מתיחדים זע"ז כבעל ואשה בפרסום רב, חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובעל לשם קידושין, וכדתנן בגיטין (פא) המגרש אשתו מן הנישואין ולנה עמו בפונדקי, ב"ש אומרים א"צ גט שני, וב"ה אומרים צריכה ממנו גט שני, ואמרינן התם שאפי' לא ראוה שנבעלה לב"ה צריכה גט שני, שהן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה. וכ"פ הרמב"ם (בפ"י מה' גירושין הי"ט) והטוש"ע אה"ע (סי' קמט ס"ב). אולם הנה בתשובת הריב"ש (סי' ו) נשאל באנוס שנשא אנוסה בחוקותיהם, וישבה עמו כאשתו לכל דבר עד שנתעברה ממנו, ואח"כ עזב אותה, ועקבותיו לא נודעו, וכתב, שלכאורה יש לעיין בזה מהמשנה דגיטין הנ"ל, וה"נ י"ל חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ומדין המשנה הנז' הורו קצת מן הגאונים שכל אשה שנבעלה בפני עדים צריכה גט ממנו. אולם הרמב"ם (בפרק י' מהלכות גירושין הלכה י"ט) דחה הוראת הגאונים בשתי ידים, וכתב שדבריהם רחוקים מדרכי ההוראה, שלא אמרו חכמינו ז"ל חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל סתם שהרי היא אשתו, ובאשתו הוא שאמרו שחזקה אין אדם עושה בעילתו בע"ז, עד שיפרש בהדיא כן, אבל בשאר אנשים כגון פנוי הבא על פנויה אין חוששין לומר שמא לשם קידושין בעל. וכן הסכים הרשב"א ז"ל, וכ"כ הרמ"ה והרא"ש והרבה מן האחרונים. ואם יאמר האומר שאף הרמב"ם לא אמרה אלא בפנוי הבא על פנויה בדרך מקרה, אבל זה שנשאה והתנה עמה להיות כאשתו הו"ל כאילו פירש ואמר לעדי יחוד שדעתו לבעול לשם קידושין, יש להשיב ולומר דאדרבה איפכא מסתברא, שאפי' לד' הגאונים דבסתמא אמרי' לשם קידושין בעל, בנ"ד שהתנו בנישואין כחקות העכו"ם, ה"ז כאילו פירשו שאין דעתם לשם קידושין כדמו", וא"כ אינה אצלו כנשואה אלא כפילגש בלא כתובה וקידושין וכו', ועוד שזו היתה בחזקת נדה שלא היה להם מקוה טהרה, ואם לאיסור כרת התיר עצמו בביאתו איך יחוש לאיסור קל של פנויה. עכת"ד. ומרן הש"ע באה"ע (סי' קמט ס"ה) פסק כד' הרמב"ם הנ"ל, שלא אמרו חזקה זו אלא באשתו שגירשה או במקדש על תנאי ובעל סתם, אבל שאר כל הנשים בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש שבעל לשם קידושין. ושם (סי' קמט ס"ו) הביא להלכה דברי הריב"ש הנ"ל. וכ"פ הרמ"א בהגה (סי' כו ס"א). ע"ש. וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' שנא) שנשאל ג"כ במומר שגירש את אשתו קודם שהמיר, ואחר שהמיר נשא אותה בערכאותיהם ונתיחד עמה בפני עדים, אם צריכה גט, וכתב, דלא אמרו חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא בישראל כשר הזהיר במצות דלא שביק היתרא ואכיל איסורא, או בסתם ישראל, משא"כ בזה שהוא פרוץ בעריות ובנכריות אתרע חזקתיה ולא שייכא ביה חזקה זו, וכמ"ש הראב"ד בהשגות (פ"י מגירושין הי"ט) לתקן ד' הגאונים, דמיירי במוחזק בכשרות, אבל בפרוץ בעריות אין חוששין לקידושין. ועוד דבנ"ד כיון שנשאה בערכאות ודאי ששוב אינו רוצה בדת משה וישראל ואיך נחוש לשמא בעל לשם קידושין והוא אינו חפץ בתורת קידושין. וכיו"ב כ' הריב"ש בתשובה (סי' ו). ומכאן אתה למד שהמתיחד עם גרושתו בעדים והיא בנדתה שא"צ גט, שמכיון שאינו זהיר בנדה ולא חייש לאיסור כרת ודאי דלא חייש לבעילת זנות, ולא בעל לשם קידושין, וא"צ גט. עכת"ד. וכן הובא להלכה בשו"ת אהלי יעקב למהריק"ש (סי' קיא). ובשו"ת דרכי נועם (חאה"ע סי' מו). ע"ש.

הן אמת שיש להעיר מדברי הרדב"ז עצמו בח"ד (סי' רעז), שנשאל בדין אשה שהוציאה בעלה משום זנות ונתיחדה עמו בפני עדים אם צריכה גט, והשיב ע"פ המשנה בגיטין (פא) הנ"ל, המגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי ב"ש אומרים א"צ הימנו גט שני וב"ה אומרים צריכה ממנו גט שני, ואמרינן עלה בירוש', א"ר יוסי ב"ר בון, ב"ש כדעתייהו דאמרי לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר, הילכך מזהמת היא לפניו ואינו חשוד עליה, לפיכך א"צ ממנו גט שני, וב"ה כדעתייהו דאמרי אפי' הקדיחה תבשילו ואינה מזהמת לפניו לפיכך חשוד עליה וצריכה גט שני. והירוש' הזה הביאוהו התוס' (גיטין עט: ד"ה ב"ש) והמפרשים. ומוכח שאם הוציאה משום ערות דבר, אף ב"ה מודו שא"צ גט שני כיון שמזהמת היא ולא בעיל לה, דליכא למימר דב"ה גוזרים ביוצאת משום ערות דבר אטו היוצאת משום הקדיחה תבשילו שלא תחלוק בנשים, שהרי היא גופא אינה אלא חומרא בעלמא וחששא כל דהו וכו'. (וזו שלא כד' הקה"ע שם). ומיהו כל זה כשלא ראוה שנבעלה, אבל ראוה שנבעלה נלע"ד דבכה"ג צריכה גט שני, שכיון שראינו שבעל ולא מזדהמא ליה כל מה שאפשר לו לתקן מתקן, דאי בעיל לה לשם זנות איכא תרתי איסורי, חדא משום בעילת זנות, ועוד איסורא דידיה דכתיב אחרי אשר הוטמאה, ומש"ה בעיל לשם קידושין לתקן שלא תהיה בעילת זנות רק בעילת איסור סוטה, ואף על פי שעתידי הוא לגרשה השתא מיהא מתקן הוא, ולא הויא בעילת זנות. תדע דהא טעמא דב"ש במתני' משום דמיירי שמצא בה

ערות דבר ומזוהמת היא לפניו, ובגמ' דידן אוקימנא למתני' בשלא ראוה שנבעלה, האי בשראוה שנבעלה אמאי תנן בסיפא ומודים בנתגרשה מן האירוסין שא"צ גט שני שאין לבו גס בה, אלמא בשראוה שנבעלה מודו בית שמאי שצריכה גט שני אף על פי שגרשה משום ערות דבר, שכיון שבעל הרי אינה מזוהמת לפניו ובעל לשם קידושין. ומינה לב"ה שאפי' ראה בה ערות דבר אם ראוה שנבעלה צריכה גט, וכ"ש הוא. עכת"ד. הא קמן דס"ל להרדב"ז שאע"פ שעכ"פ בועל באיסור מה שיכול לתקן מתקן, וה"נ כשבעל נדה י"ל שבעל לשם קידושין, ולא יעשה שני איסורים, נדה ובעילת זנות. וצ"ל שהרדב"ז מחלק בזה בין איסור נדה שהוא בכרת, וכיון שאינו חושש לאיסור כרת כ"ש שאינו חושש לאיסור בעילת זנות, אבל באיסור סוטה שאינו חמור כ"כ ואין בו כרת מה שיכול לתקן מתקן ובעל לשם קידושין. וכן מוכח בכנה"ג (סי' קמט הגה"ט אות ב) שכ', הבא על גרושתו לאחר שנישאת לאחר ונתאלמנה מהשני, א"צ גט, שבודאי בעילתו בעילת זנות היא, שאם יבעול לשם קידושין לוקה, משא"כ בבעל שלא לשם קידושין שאינו לוקה, כמבואר בקידושין (עח), ריא"ז בשלטי הגבורים פ' מי שאחזו. אמר המאסף, ואני מפקפק בזה, שי"ל שכל שקידושין תופסין בה יש לחוש שמא לשם קידושין בעל, ולא דמי למ"ש הריב"ש (סי' ו) שכל שלא טבלה לנדתה אין לחוש לקידושין, דשאני התם שיש טענה לומר שאם לאיסור כרת לא חשש כ"ש לאיסור הקל דפנויה, אבל כאן שבוין כך ובין כך עובר על איסור לאו שמא לשם קידושין בעל, ועוד שאפשר שהוא טועה בדיון, ומיהו בדליכא אלא עדי יחוד אפשר שדינו של ריא"ז אמת אבל בבא עליה בודאי צ"ע וכו'. וראיתי בתשו' מהר"ם אלשקר (סי' פח) שכ' שאם גירשה מפני שזינתה תחתיו אפי' ראוה שנבעלה א"צ גט שני. וכ"כ מורי הרב בשו"ת מהרימ"ט ח"ב (חאה"ע סי' א) אלא דהתם מיירי בנתיחה וכו', והרדב"ז (סי' רעז) כ' דבנתיחה א"צ גט שני, אבל אם ראוה שנבעלה צריכה גט דלשם קידושין בעל. עכת"ד הכנה"ג. (וע' היטב בבית מאיר ר"ס קמח). הא קמן שמחלק בין איסור נדה שהוא בכרת שאז אמרי' לאיסור כרת התיר עצמו לאיסור קל דפנויה לא כ"ש, לבין כשעובר על איסור לאו.

ולפ"ז יש ליישב קושית האבני מילואים (סי' לג סק"א) על הרדב"ז (סי' שנ"א) הנ"ל, ממ"ש הרשב"א בתשובה, והוא בבית יוסף (סי' יז), אודות רחל שבאה ואמרה פנויה אני ונתקדשה לשמעון ושהתה עמו ונתיחה עמו, ואח"כ נודע שהיא מקודשת לראובן זה כמה שנים, ואחיה הלך והביא לה גט מראובן, ונשארה עם שמעון, מה דינה של רחל, והשיב, אשה זו צריכה גט גם מהשני, שכיון שידע השני שנתקדשה כבר לראובן וראה הגט בידה שנתגרשה מראובן, יודע הוא שאין קידושין תופסים באשת איש, וגמר ובעל לשם קידושין אחרי גירושי ראובן, ואף על פי שאסורה לו מדכתיב ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבעל, מ"מ קידושין תופסים בה מן התורה. ומה שטען שמעון שלא נתיחד עמה לשום נישואין ולפיכך רשאי הוא לכנוס אין ממש בטענותיו שהיחוד הרי הוא כביאה. ע"כ. הרי מבואר שאפי' לא ראינו שנבעלה אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, וכיון שקידושין תופסים בה אינו עושה בעילתו בעילת זנות אף על פי שאסורה עליו וכו'. ע"ש. ולפי האמור י"ל שאין ראה מכאן נגד הרדב"ז, דשאני הכא דליכא אלא איסור עשה דונטמאה, מש"ה כל מה שיכול לתקן לעשות בהיתר עושה ובעל לשם קידושין. משא"כ באיסור נדה דחמיר שיש בו כרת. (ואין להקשות מתשו' רשב"א ז' למ"ש הרדב"ז בח"ד סי' רעז דבלא ראינו שנבעלה לא אמרינן הן הן עדי ביאה, דשאני נידון הרדב"ז שהיא מאוסה עליו כיון שזינתה תחתיו, וכדאיתא בירוש', וכ"כ הרמ"א בהגה סי' קיז ס"א, אבל כאן דמיירי שהוא הבעל ושותה בעצמו לא מאיסא ליה). שו"ר בשו"ת קול אליהו ח"ב (חאה"ע ס"ס מ) שעמד בסתירת דברי הרדב"ז הנ"ל, וסיים, אם לא שיאמר הרב דשאני איסור נדה שהוא בכרת, משא"כ באיסור לאו דאחרי אשר הוטמאה, ואין בזה תבלין. ע"כ. גם בשו"ת חקרי לב (חאה"ע סי' לח דנ"ח סע"א) עמד בסתירת ד' הרדב"ז, וכ' שדוחק לחלק בין איסור כרת דנדה שאז אינו חושש לתקן איסור הקל משא"כ כששניהם איסורים שוים, דממ"נ כיון שבידו לתקן יתקן. ועוד דהתם נמי איסור לאו דמחזיר סוטתו טומאה כתיב כעריות וחמיר טפי מביאת זנות בעלמא. וצ"ע. ע"כ. אולם הגר"ש קמחי בס' ימי שלמה (דקי"ז ע"א) אחר שעמד בעתירת ד' הרדב"ז, והביא מ"ש בשו"ת שמחת יהודה בס' יז לחלק בין איסור לאו לכרת, ולא שוה לו דמה לי איסור לאו מה לי איסור כרת, ודחה הרהמ"ח דאה"נ שיש לחלק בזה, והא דאמרי' (יבמות קיט) מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת היינו בלאו שיש בו מלקות וכמ"ש ה"ה במל"מ (פ"א מה' יום טוב הי"ז), משא"כ בזה שי"ל שאין לוקין על לאו זה, משום דהוי כעין לאו שבכללות, וכמ"ש ה"ה (בספ"א מה' איסורי ביאה) אף שאינו מוסכם. ועכ"פ שפיר מצינן לחלק בין כרת לאיסור לאו דקיל. ולפמ"ש התה"ד (סי' רט) דהך חזקה דאין אדם עושה בעילתו בע"ז לא אלימא כ"כ ובסברא כל דהו דחינן לה, י"ל שכל

שעבר על איסור טומאה אתרעאי חזקה זו. ודלא כהרדב"ז. עכת"ד. גם הלום ראיתי בשו"ת עמודי אש (סי' כ אות כ) שחילק בין איסור כרת דנדה ללאו דטומאה, ויישב בזה סתירת ד' הרדב"ז, וקושית האבני מילואים מתשו' הרשב"א ע"ד הרדב"ז. וע"ש. (וע' בשו"ת בית יצחק חאה"ע סי' כט אות י, ובשו"ת דבר אברהם ח"ג סי' כט אות ב. ובשדי חמד מע' א כלל לב). ואכמ"ל. ועכ"פ הרי תנא דמסייע ליה להרדב"ז הוא הריב"ש בתשו' (סי' ו) הנ"ל, דהיכא דלא חייש לאיסור נדה לא שייכא ביה חזקה זו. וע' בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סי' קיא). ודו"ק.

(ג) ועינא דשפיר חזי בשו"ת מהר"ם שיק (חאה"ע סי' כא) שכל שבנישואין אזרחיים א"צ גט, וכמ"ש הרמ"א בהגה (סי' כו) בשם הריב"ש, ועוד שכבר האריך בשו"ת תה"ד (סי' רט) שבפרוצים לא שייכא חזקה זו, והתיר בנידונו בלא גט, וה"נ אלו שאין חוששים לאיסור נדה בודאי שלא שייכא בהם חזקה זו. ועוד שצריך שהבעל והאשה והעדים יודעים בעת היחוד, כמ"ש בש"ע סי' קמט ס"ב, וא"כ אפי' אם כיון לבעול לשם קידושין, הרי אין עדי היחוד יודעים מזה, וגם הבעל והאשה אינם יודעים מהעדים. לכן נ"ל נכון להלכה שאין כאן חשש קידושין. ע"ש. וכיו"ב כ' בשו"ת בית יצחק (חאה"ע סי' כט אות י). וכ"פ בשו"ת תשובה שלמה ח"ב (סי' יז - יח) להתיר בנישואין אזרחיים עפ"ד הריב"ש והתה"ד, ושואין כאן עדי יחוד וכו'. ע"ש. והגאון בעל שאגת אריה בתשובה שהובאה בשו"ת בית אפרים (חאה"ע ס"ס מב) כתב, נ"ל סברא לומר שכל מ"ש חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולשם קידושין בעל, אין זה אלא בדורות הראשונים, שהיה דרכם לפעמים לקדש בביאה, ואי אפשר לקדוש ביאה בלא עדי יחוד, והיה דין זה ברור וידוע לכל, אבל בזמנינו ובמדינות אלו שאין דרכם לקדש בביאה כלל, ואין דין זה ידוע אלא לתלמידי חכמים הבקיאים בהלכות קידושין, משא"כ לאדם זה שקרוב לומר שלא היה יודע ואינו בקי בהל' קידושין, כי היכי דנימא שבעל לשם קידושין, וגם עדי היחוד אינם בקיאים בזה כלל, והלואי שרוב המורים בזמנינו ידעו הל' קידושין על מתכונתם. ולכן בנ"ד אין לחוש לקידושין. עכת"ד. ודון מינה ואוקי באתרין. ובאמת שהגאון השואל בשו"ת בית יצחק הנ"ל, הוא הגר"ש קוטנא ז"ל, נחית לסברא זו מדנפשיה, שבזה"ז דלא שכיח כלל לקדש בביאה דהא רב מנגיד אמקדש בביאה, והאיש הזה ע"ה ומסתמא אינו יודע שיכול לקדש בביאה, וכן עדי היחוד, אינם בקיאים בזה, לא שייכא חזקה זו. והרהמ"ח העיר ע"ז, שאף שסברא היא, מ"מ למה הפוסקים בש"ע לא חילקו בזה. ע"כ. ואתה הראת לדעת שהגר"ש קוטנא זכה לכיון לסברת הגאון בעל שאגת אריה. ובשו"ת אבן יקרה תנינא (סי' לט) כ' להגאון השואל, הגר"ש קוטנא הנ"ל, ומ"ש הדר"ג שבנישואין אזרחיים א"צ גט דלא שייך בהו חזקה אין אדם עושה בעילתו בע"ז, שפתיו ברור מללו וכל דבריו אמת וצדק, ובפרט שבנישואין אזרחיים כל הביאות אסורות משום איסור נדה שבודאי אינה טובלת במקוה, ואין כאן משום קידושין וכמו שהעלתי בשו"ת אבן יקרה ח"א (סי' מ"ד ומ"ה), והבאתי שם ד' הרדב"ז שמובא במל"מ פ"י מה' גירושין שכל שידענו שאינו חושש לאיסור נדה לא שייכא ביה חזקה שאין אדם עושה בעילתו בע"ז, ואין לחוש לקידושין וכו'. ומ"ש הדר"ג שאין להצריך גט בנישואין אזרחיים אפי' לחומרא, יפה כתב, וכן נ"ל פשוט שבכ"מ שאין חשש קידושין מצד הדין אין להצריך גט לחומרא, משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא שיש לחוש שמא תקבל קידושין מאחר טרם שיגרשנה זה וכו', וכמ"ש כיו"ב בקידושין (מד:). עכת"ד. גם הגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג (סי' יב) כ' בפשיטות שבנישואין אזרחיים א"צ גט, וכמ"ש הריב"ש בתשו' (סי' ו). והעיר על המהר"ם שיק שלא הזכיר דברי הריב"ש בזה. ע"ש. והנה הגם שהגאון הרגאצ'ובי בשו"ת צפנת פענח (סי' כו - כז) העלה להחמיר מאד בנישואין אזרחיים להצריכה גט. ע"ש. וכ"כ הגרי"ל צירלסאהן בשו"ת מערכי לב (סי' פז). וע"ע בס' שבט שמעון (בקונט' בית משתה דמ"ד ע"ב). ובשו"ת פרי השדה ח"ג (סי' ט). ובשו"ת מלמד להועיל (חאה"ע סי' כ). ובשו"ת קרית חנה דוד ח"ב (חאה"ע סי' כה). וי"ל ע"ד. כיעו"ש. אולם באמת העיקר להלכה כד' רוב האחרונים שבנישואין אזרחיים א"צ גט. וכן ראיתי להגאון ר' חיים עוזר גרודזנסקי בתשובה שנדפסה בקובץ אגרות שלו (סי' ל), שכל, שמאחר שהורו המהר"ם שיק והבית יצחק שבנישואין אזרחיים א"צ גט מעיקר הדין, מותרת גם לכהן, דהא קי"ל פנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה. ע"ש. וכן העלה בס' אבני האפוד ח"ב (סי' כו סק"ב). ע"ש. והגרי"מ חרל"פ בשו"ת בית זבול ח"א (סי' כז) העלה להתיר בנישואין אזרחיים בלי גט עפ"ד התשב"ץ ח"ג (סי' מז) שכל, שכל זמן שלא ראינוהו מחזר אחר קידושין כדמו", אין אנו מחזיקים אותו בחזקה זו שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולא מהני מה שדרים יחד כבעל ואשה וכו'. ע"ש. וכן העלה הראש"ל הגרב"צ עוזיאל במשפטי עוזיאל (בח"א חאה"ע סי' נט, ובח"ב סי' נד - נה). וכן העלה הגר"ע הדאיה בשו"ת

ישכיל עבדי (בח"ד חאה"ע סי' ב' דנ"ב ע"ג וד', ובחלק ו' חאה"ע סי' קא). וכן העלה להקל בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' א, וח"ב סי' קפג והלאה). ע"ש. וכן העלה ידי"נ הגרא"י ולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כז, וח"ב סי' יט, וח"ח ס"ס לז). ע"ש. וכ"כ הגר"מ ראטה ז"ל בשו"ת קול מבשר ח"א (סי' ז), שרוב ככל הגדולים בדורות שלפנינו הסכימו שנישואין אזרחיים א"צ גט כלל, ורק לרווחא דמילתא הצריכו גט לחומרא, וכשיש חשש עיגון בודאי שיש להקל בפשיטות. ע"ש. (וע"ע בשו"ת קול מבשר ח"ב סי' יח אות ב). וע"ע להגרי"א הרצוג זצ"ל בשו"ת היכל יצחק אה"ע ח"ב (סי' לא). ובמ"ש בשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' עה). ע"ש. וכן עשיתי מעשה בהיותי משרת בקדש במצרים בשנת התש"ט לפ"ק, כשהיה חשש רציני של עיגון לאשה, והתרתיה בלא גט, וסמכתי ראשי ורובי על הפוסקים הנ"ל. ועוד כתבתי בזה במקום אחר. ואכמ"ל יותר. ומעתה י"ל בנ"ד [...] אף שהב"ד החמיר לגרש את המבקשים בג"פ משום חומר איסור אשת איש, מ"מ לענין איסור לאו של מחזיר גרושתו משנישאת אין להחמיר כלל. והרי זה כמבואר. [...]

Programme du jeudi

תשובות והנהגות כרך א סימן תשסו (רב משה שטרנבוך)

שאלה: זוג שנישאו בערכאות אם לחוש לקידושין לגבי זה שולד מאחר ממזר

האחרונים דנו בזה, ונראה שתלוי בזה - שאם הסיבה שלא ערכו קידושין כדין תורה אלא הלכו לערכאות היא מפני שהם כופרים בתורה, אזי אין לחשוש לקידושין בגלל החזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, שהרי זוג זה רואים שאינו חושש לזנות ע"פ תורה רק לדיני העכו"ם לכן מדינא ובפרט במקום עיגון אין חוששין להצריך גט וכ"ש לממזרות, וכמבואר בריב"ש סי' ו' ובתרוה"ד סי' ר"ט, וברמ"א אה"ע סי' כ"ו ס"א, וכך נקטו הפוסקים מעיקר הדין עיין בבית יצחק אה"ע סי' כ"ט (סק"י) ובבית אפרים סי' מ"ב מתשובות השאג"א דבזה"ז דאין מקדשין בביאה לא שייכא כלל חזקה זו, וכן באגרות הגר"ע זצ"ל סי' ל' כתב שכן נקטו הפוסקים המהר"ם שיק ובית יצחק שמעיקר הדין א"צ גט. ומ"מ כ"ז במומרים ופרוצים שאין חוששין כלל לביאת זנות אבל קראים הנה לדעות הפוסלים אותם מדין ממזרות הלוא מדמין שקידושיהם קידושין כפי דין תורה, אף שלדין נתקדשו בפסולי עדות ושלא כדין והקידושין לא חלו כיון שלא נעשו כדין תורה, מ"מ כיון שגרו תמיד יחד באופן שלדעתם כך הוא דין תורה, ראוי לחשוש לחזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ושמא נתכוונו לקידושין גמורין גם בחיי אישות, ומועיל בעדי ידיעה כשירים לחשש קידושי תורה.

וזהו היסוד לדעתי שאנו חוששין בקראים לממזרות, אף למאן דס"ל דחשיב כלא היו עדים לקידושין מפני שהם פסולין לעדות, דגרע אצלם מקידושי דערכאות שלא חיישי לדין תורה כלל, שלדבריהם סבורים שזהו דין תורה, וחייב ע"פ תורה, וממילא יש לחשוש אצלם לחזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובזה גופא נתקדשו כדין תורה.

ולפי זה אם לא היה מעשה קידושין כלל אלא רק רישום גרידא יש להקל טובא שאין בזה קידושין כלל, ובמק"א הבאתי לדון בקידושין של רפורמים שלא יחולו מדין תורה, כיון שאצלם הלוא התורה הפקר ר"ל, וכל אחד נוהג כפי תאות לבבו, ורק שתולים דזהו ח"ו רצון התורה, אבל למעשה הלוא גרועים הם מקראים, שקראים משועבדים להלכה ולפי סברתם זהו דין תורה, אבל באלו הקידושין הם רק טקס דתי כמו בעכו"ם ולא מתכוונים לקידושי תורה כלל, ויש להקל גם אצלם שאינה לעולם אשת איש, וד"ז צ"ב.

מיהו מצאתי במכתבי החזו"א זצ"ל בכת"י (שנדפסו בספר "אור הנר") שמחמיר לכתחילה בנישואין אזרחיים שצריך גט, וכן הגאון מרוגאצ'וב זצ"ל בשו"ת צפנת פענח סי' כ"ו כ"ז מחמיר בזה להצריכה גט. ובמק"א הסברתי שזהו מדינא דרב הונא שחופה קונה, חיישינן אף שלא היה מעשה הקידושין, דנתייחדו

כאיש ואשתו ואנן סהדי וחוששין בכך לקידושין, ובנשואין אזרחיים ושהו יחד כאיש ואשתו יש לחוש דחופה קונה, ועיין עוד במש"כ בסימן תשצ"א ובח"ב סימן תרמ"ב ותרמ"ג, והדרן למעשה שעכ"פ לענין לאסור הולד יש להקל, יעושה"ה.

ובחידושים למסכתא כתובות הוספתי דאף שלרב הונא שחופה שקונה יליף ממה שחופה גומרת, ואם כן בנדה לרמב"ם פ"י דאישות אין לה חופה ולא גומר לא קונה, ושוב בעוברי עבירה שאין שומרים דיני נדה, אין לחשוש שקנה מדרב הונא, שהלוא אצלו לא גומר כלל, אבל הוכחתי מכמה מקומות שלרמב"ם גם כן קנאה לגמרי בנשואי נדה, רק לא הותרה לו בביאה גם אח"כ בנישואין כה"ג, וכיון שגם בנדה גמר הקנין שפיר העלינו שקונה וצריכה גט.

שם כרך ה סימן שכז

דינם של נישואים אזרחיים ורפורמים

הפוסקים האריכו בענין נישואין אזרחיים, שכן הענין מסובך ונוגע לאשת איש החמורה שבחמורות, ויש בו צדדים וספקות רבים, והמעין בספרי הפוסקים האחרונים רואה שלא ניתן לפסוק הוראה כללית בענין, שכן הדין משתנה לפי המקום, והזמן, והאיש והאשה הנידונים, ויש לחקור ולדרוש בכל מקרה ומקרה בישוב הדעת, וההוראה בעינים אלו מסורה לבית דין, או עכ"פ לרבנים גדולי תורה.

והנה מקובל היום בזוג שנישאו בנישואים אזרחיים להצריך גט במידת האפשר, אבל בשעת הדחק שאי אפשר בגט מתירים אף בלא גט, וכל שכן שאם נשא לאחר בלא גט וילדה שאין הולד ממזר, וכך כתב הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל (אגרות הגר"ע סימן ל') שיש לסמוך בזה על גדולי ההוראה, ה"מהר"ם שיי"ק" (סימן כ"א), וה"בית יצחק" (סימן כ"ט), וה"בית אפרים" (סימן מ"א), ולהתיר את האשה במקום הצורך בלא גט, אבל יש לדעת שיש מגדולי עולם שהחמירו בזה, ועיין ב"אבן האזל" (לגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל) שהאריך בענין (בפרק ו' מהלכות אישות) ומסיק: "בהא נחיתנא וסליקנא שכל הפוגע בקידושין אחר שדרו כאיש ואשה ביחד, הוא פוגע באשת איש החמורה, ואין להורות שום הוראת היתר לצרף קולות לבטל הקידושין אחר שדרו ביחד, והמיקל בזה אינו אלא מן המתמיהין וצריך כפרה לשגגתו בהוראה של חיוב מיתה וממזירות, ומחויב לתקן העבר", הרי שכתב דברים חריפים שלא להתיר בלא גט, וכן ב"אור שמח" (פ"י מגירושין הלכה יט') מוכיח שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אינו מפני האיסור, רק כשגר עמה רוצה שתהא אשתו ואמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומקודשת עי"ש.

אמנם נראה לתמוה על דבריהם, שהמקדש אשה ברישום אזרחי ולא בנישואין דתיים, הרי גילו באופן מפורש דעתם שאינם מעונינים שתהא מקודשת בדת ישראל, וא"כ למה נימא שהיא מקודשת בדין תורה, ולא דמי למקדש בפחות משה פרוטה שהוכיח שרוצה בקידושין של תורה, ואז חלים בביאה, ולא היכא שגילו דעתם להדיא שאינם מעונינים בקידושין של תורה. והנה במק"א ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' תרמ"ב) כתבתי דעיקר החשש בנישואין אזרחיים הוא מצד דינא דרב הונא שחופה קונה (קידושין ה א), ורבינו חננאל פסק כרב הונא, ובשו"ע (אה"ע סי' כ"ו ס"ב) כתב בשם יש אומרים שאם הכניס אשה לחופה היא ספק מקודשת, וא"כ כיון שהכניסה לביתו לשם אישות יש לחשוש לקידושין, אולם יש מקום לומר דכל זה כשהזוג רצים קידושין של תורה, אבל כשבחרו להינשא רק ברישום אזרחי גילו דעתם שלא רוצים קידושין דתיים וממילא לא חל כלל.

וכל זה בנישואין אזרחיים ע"פ רישום בלבד, אבל אם רצו טקס דתי רק החליטו לעשותו אצל רפורמים, שאולי הוטעו שגם אלו נישואין דתיים, והחרדים מחמירים ומגזימים בטקס שלהם, אבל סבורים שגם נישואין רפורמים מספיקים לקידושי דת שלא מבינים שהרפורמים מנותקים לגמרי מדת ישראל, אם אכן כך הוא ובאמת מתכוונים לקידושין ממש שפיר יש לומר דמועיל שכן חזקה "שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", ומיהו ד"ז אינו ברור, שכן הרמב"ם (ספ"ז מאישות) כותב "חזקה היא שאין אדם מישראל הכשרים עושה בעילתו בעילת זנות והרי בידו עתה לעשותה בעילת מצוה", ולא שייך באלו שבזים למצות ה', ויש לצרף עוד חסרון עדים כשרים, וספיקות במעשה הקידושין, ויש חזקת פנויה, וע"כ דעתי

שאם נשא בלא גט וילדה יש להקל בספק ממזר שאינו אלא דרבנן, אבל להתירה גופא יש לדעתיה לחלק בין נישואין אזרחיים ובין נישואין רפורמים, שבנישואין אזרחיים לכתחילה מצריכים גט אולם יש מקום להתירה בלא גט בשעת הדחק, אבל בנישואין אצל רפורמים שיש מקום לומר שמתכוונים לחיי אישות על פי דעת רק טועים, החיוב לגט חמור יותר, ולכן יש להתיר בלא גט רק כשיש עיגון ממש. וצריך בית דין דוקא להתיר, ובמק"א הבאתי שבמקום שיש מחלוקת הפוסקים וצריכים היתר, כמו בנישואין שנערכו שלא על פי דין תורה, ראוי לקבל היתר מבית דין, או עכ"פ משלשה רבנים גדולי תורה.

Liste des 131 Souguiot étudiées sur Matmidim

H'AGUIM				
Hanouka 8. Emplacement de la Hanoukia 44. 45. Ner Ich oubeto 111 - 113. Le Chamach	Pourim 16. Michloah' Manot et Matanot Laevyonim 85. Zakhor et Méh'iyat Amalek	Pessah 20. Biour H'amets 58. Bedika des miettes 86. 87. 88. Vente du Hamets 127. Hamets immangeable	Sefirat Haomer 21. Un seul grand compte 89. 90. Un enfant qui devient adulte au milieu de la Sfira Ben Hametsarim 100. 3ème Beit Hamikdash	Roch Hachana 35. Les trois Livres 101 - 103. Tkiot Choffar Soukot 36. Mitstaer 104 - 106. Ma'amid
BRAKHOT				
1. Birkot Hatorah 2. Choméa Kéoné 3. Arévout 4. Kavana dans le Chema 5. Position pour le Chema 6. Méah Brah'ot 7. Amen Yetoma 9. Les quantités pour les Brah'ot	10. Les Brah'ot de consommation 11. Brakha Chééina Tsrih'a 12. Ikar Vétafel 13. Mééin Chaloch 14. Brah'a sur un interdit 15. Anigrone 17. Birkat Haguafen	18. Natei Inchei 19. Birkat Haréah' 22. Les jus 23. Trima 24. Pat Kisnin (1) 25. Pat Kisnin (2) 26. Les Apéritifs 27-31 Zimoun 32. Tefilat Haderekh	33 -34. Birkat Hagomel 38. Chéhéh'éyanou sur un nouveau fruit 39. Chéhéh'éyanou sur un nouveau Keli 40. Chéhéh'éyanou sur les Mitsvot 41. Hatov Véhamétiv sur le vin	42. Cheva Brah'ot (1) 43. Cheva Brah'ot (2) – Panim H'adachot 46. Birkat Halevanah 47-49. H'azarat Hachats'
SOUGUIOT GENERALES				
37. Bal Tossif 50. Tokh Kédé Dibour	51-52. Ein Chaliah' Lidvar Avera	53. Mitsva bo yoter Mibichlouh'o 54. Mitsvot lav lihanot nitanou	55-56. Mitsvat Assei Chehazman grama 57. Zerizim makdimim lemitsvot	71. 72. Haossek Bamitsva Patour Minhamitsva 89. 90. Les actions de l'enfant
CHABBAT – Melekhet Mah'chevet		Chabbat – Les Derabanan	H'OUPA VEKIDOUSHIN	
59. 60. 61. Mit'assek 62. 63. 64. Davar Chééno Mitkaven 65. à 68. Psik Récheh	75 à 79. Grama 80. Chinouy 69. 70. Melakha chééina tsrikha légoufah	91 à 95. Réhitsa BéChabbat VéYom Tov 107 – 110. Nerot Shabbat 128. Kabalat Shabbat avancée par le Kahal	130. Piléguèche 131. Mariage civil	
HACHKAFA - PENSEE JUIVE	EVEN HAEZER	YOREI DE'AH	H'OCHEN MICHPAT	
81 à 84. Tsaar Baalei Haim 129. Kavod Habriot	96 à 99. Yih'oud	73. 74. Maaser sur les gains	114 – 117. Adam Hamazik Béoness 118 -121. Th'ilato bépchia vessofo béoness	122-126. Néfech bénéfech